

Відгук
офіційного опонента
на дисертацію Кірієнко Оксани Дмитрівни
«Принципи трансформації політичної ідентичності індивіда в умовах
глобалізації», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата
політичних наук за спеціальністю 23.00.01 - теорія та історія політичної
науки

Дисертаційне дослідження О. Д. Кірієнко «Принципи трансформації політичної ідентичності індивіда в умовах глобалізації» присвячене актуальному для політичної науки питанню - аналізу антропологічних і соціокультурних підстав політичних процесів та суб'єктів, що є чинником розвитку сучасних досліджень політики. Тема дисертації сформульована в межах визначених ВР України пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки на період до 2020 року, є науковим дослідженням, яке стосується розгляду питань суспільно-політичного розвитку. Обрана тема є малодослідженою в українській політичній науці, і результати, які отримала авторка, доповнюють наукові здобутки сучасної політичної науки, понятійно-категоріальний апарат та методологію дослідження індивідуальної політичної ідентичності, відтак можуть бути використані у подальших наукових розробках, що зумовлює актуальність досліджуваного питання та відповідність роботи спеціальності 23.00.01 - теорія та історія політичної науки.

Безпосередня реалізація мети та завдань дослідження загалом логічно розкриває суть актуальних проблем, вирішення котрих покладено в основу роботи. Метою роботи є з'ясування особливостей конструювання політичної ідентичності індивіда та виокремлення принципів її трансформації в контексті процесів глобалізації.

Визначена мета дослідження деталізована авторкою у завданнях, з-поміж яких виділяємо наступні:

- визначити особливості конструювання політичної ідентичності в контексті конструктивістського інструментарію - процесів екстерналізації, об'єктивації та інтерналізації політичної реальності;
- з'ясувати сутність та принцип дії основних чинників глобалізації на структуру соціальної і політичної реальності;
- означити характер впливу суспільства ризику та інформаційного суспільства на структуру політичної реальності (особливо її інституційний компонент та динаміку);
- з'ясувати сутність політичного відчуження в умовах глобалізації в контексті процесів дереїфікації та розширення індивідуальної автономії у структурі політичної ідентичності індивіда;
- визначити принципи трансформації політичної ідентичності індивіда в умовах глобалізації.

Згідно мети і завдань, в дисертації чітко сформульовані об'єкт та предмет дослідження. *Об'єктом* дослідження є політична ідентичність індивіда в контексті глобалізації; *предметом* - принципи трансформації політичної ідентичності індивіда в межах механізмів інтерналізації політичної реальності глобалізованого світу.

Зміст роботи відображає логічну та послідовну структуру викладу. Суттєвою і позитивною ознакою рецензованої роботи є значна увага розробці теоретичних засад дослідження. Варто зауважити, що робота містить ретельний огляд численних праць з теорії та методології досліджень західних та вітчизняних вчених. Позитивним є використання у роботі найновіших (у тому числі англомовних) праць, присвячених, як практичним моделям трансформації політичної ідентичності (З. Бауман та Д. Вояковський), так і теоретичним питанням, які стосуються теми роботи. В цілому, дослідження проведено на належному теоретико-методологічному рівні. Опрацювання великої бази теоретичних досліджень дозволило обрати теоретичні моделі, придатні для дослідження способів конструювання ідентичності та безпосередньо продемонструвати її трансформативний потенціал, виходячи із феноменологічних підстав теорії соціального конструювання реальності у версії П. Бергера та Т. Лукмана.

Безумовним досягненням дослідниці вважаємо висловлення відповідей на поставленні у роботі завдання через формулювання оригінального категоріально-понятійного апарату або ж наповнення відомих наукових категорій новим смисловим навантаженням у рамках авторського концепту - дерефікація, «плинна сучасність».

Значну частину теоретичних положень, а головне - виокремлені принципи трансформації політичної ідентичності індивіда, вважаємо вартими наукової новизни:

По-перше, у дисертаційному дослідженні О. Кірієнко вперше чітко виокремила та обґрунтувала принципи трансформації політичної ідентичності індивіда в умовах глобального суспільства. В цьому аспекті авторка підкреслила невідповідність динаміки конструювання структури політичної реальності та можливостей індивіда цілісно сприймати таку реальність. Апелюючи до сутності процесів глобалізації, інформаціонального суспільства та суспільства ризику, що руйнують «традиційну» структуру політичної реальності, дослідниця чітко продемонструвала деформацію механізмів сприймання (інтерналізації) цієї реальності, що є основою конструювання політичної ідентичності індивіда (с. 164-173).

По-друге, авторка, означивши діалектичний зв'язок між структурами політичної реальності та політичної ідентичності, наголошує на критичній трансформативності обох, насамперед через вплив транснаціональних сил переважно анонімного характеру (с.95-100).

По-третє, в межах визначених принципів також обґрунтовано поєднання протилежних тенденцій в процесі конструювання окремої ідентичності: універсалізації ідентифікаційних моделей та інтенсивного розширення спектру інтерналізацій, що складають політичну ідентичність індивіда (с. 173).

По-четверте, авторка визначила сутність політичного відчуження на сучасному етапі як процес «розсипання» політичної ідентичності. Причинами цього постають розширення індивідуальної автономії та непрофільованість, релятивізм політичної ідентичності індивіда, з одного боку, та деструктивні ідентифікаційні процеси щодо об'єктивації (особливо легітимації) таких інститутів як держава та демократія, - з іншого (с. 130-138). Дані положення відрізняються своєю оригінальністю.

Цінним аспектом новизни, з нашого погляду, є положення щодо «політизації самості». О. Д. Кірієнко наголосила, що в межах конструювання нового типу структури політичної реальності у сферу публічної політики виносяться практики та життєві стилі, що належать до буденної реальності індивіда й опираються на буденну свідомість. Відповідно, вони кардинальним чином змінюють характер політичної реальності (с. 88-90).

Оригінальним положенням новизни також є виокремлення двох стратегій реконструкції політичної ідентичності - глобалістська та антиглобалістська, котрі направлені на конструювання політичної реальності з урахуванням головних тенденцій глобалізованого світу - мобільності (фізичної і символічної) та широкої диференціації перспектив. Згідно вказаних проєктів цілісна політична ідентичність вибудовується на основі функціонування глобальних політичних інститутів чи глобального комунікативного поля (с. 146-161).

Окремої уваги заслуговує положення новизни, щодо значення ризику в процесі конструювання політичної ідентичності індивіда. Авторка аргументовано довела, що ризик перетворився на стійкий інститут соціально-політичної реальності і є одним із визначальних компонентів в процесах об'єктивації політичної реальності та її сприйняття (інтерналізації) індивідом. З позиції дослідниці саме ризик підтверджує або заперечує чинний інституційний порядок у межах політичної реальності (с.91-93, 141).

За темою дисертаційного дослідження авторкою одноосібно було підготовлено 5 публікацій у фахових наукових виданнях з політичних наук. Апробація результатів дослідження відбулася в процесі обговорення та виступів на міжнародних, всеукраїнських та регіональних наукових конференціях: Міжнародній науково-практичній конференції «Шляхи розвитку сучасних гуманітарних та соціальних наук» (Будапешт, 2014), Звітній науковій конференції філософського факультету ЛНУ ім. Івана Франка (Львів, 2014), Студентській науковій конференції «Дні науки» філософського факультету ЛНУ ім. Івана Франка (Львів, 2014), Науковій конференції Полтавського юридичного інституту Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» (Полтава, жовтень 2014), Звітній науковій конференції філософського факультету ЛНУ ім. Івана Франка (Львів, 2015), Міжнародній науково-практичній конференції «Становлення сучасної науки» (Прага, 2015), Науково-технічній конференції «Актуальні проблеми розвитку науки і техніки» (Київ, 2015).

Положення дисертаційного дослідження були також широко обговорені на щорічних звітно-наукових конференціях викладачів та аспірантів кафедри

теорії та історії політичної науки філософського факультету Львівського національного університету імені Івана Франка.

Текст дисертації О.Д. Кірієнко цілковито розкриває логіку дослідження визначених мети та завдань дисертації. Її структура складається зі вступу, чотирьох розділів, восьми підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг рукопису дисертації становить 205 сторінок (з них 166 - основний текст). Список використаних джерел містить 200 позицій.

Дисертація відповідає вимогам державного стандарту, зокрема, п. 11, 13, 14, 15 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 423 від 7 березня 2007 року (зі змінами) та відповідає паспорту обраної спеціальності 23.00.01 - теорія та історія політичної науки.

Автореферат складає повне та переконливе уявлення про зміст дисертації, її структуру, теоретичні висновки, а також адекватно відображає основні положення наукової новизни та висновки дисертаційного дослідження. Автореферат оформлено у відповідності з сучасними вимогами.

Теоретичне та практичне значення роботи визначається підготовленим дисертанткою методологічним інструментарієм та категоріально-понятійним апаратом. Узагальнені висновки дисертації можуть бути використані в ході розробки навчальних посібників, спецкурсів з політичних наук та спеціально-наукових теоретичних досліджень. Незважаючи на переважно теоретичне спрямування роботи, окремі положення дисертації можуть залучатися до сфери наукового консультування.

Не применшуючи позитивного враження від дисертації О. Д. Кірієнко, разом із тим можна висловити ряд зауважень та побажань щодо окремих її положень.

1. У дослідженні авторка досить часто апелює до теоретичних аспектів фрагментації соціальної та політичної дійсності, глибокої ерозії системи інститутів - кризи національної держави та демократії, кризи громадянства і проблеми діалогу між суспільним та приватним (сі 36-141). На наш погляд, слушно було б ширше аргументувати їх емпіричними даними та прикладами політичних криз у світі.
2. У четвертому розділі дослідниця детально розглянула кореляцію змін у структурі політичної реальності та політичної ідентичності, викликаних послабленням ролі національної держави та розмиванням суверенітету. Проте полярна тенденція - посилення ролі національної держави у зв'язку із викликами глобалізації та його вплив на структуру політичної ідентичності індивіда та способи інтерналізації не отримали належної уваги у дисертації.
3. У третьому розділі дисертантка обґрунтовує, що в умовах інформаційного суспільства у сфері політики важливе місце посідає процес самоформування індивіда і локальних, об'єднаних стилями життя груп, а політична влада перетворюється на інструмент такого самоформування. Таким чином у сферу політичного дискурсу

можуть бути включені будь-які питання, враховуючи і ті, що ніколи не вважались політичними (с.86). Ми вважаємо, що логічно було б дати і певний практичний вихід цим авторським теоретичним положенням, продемонструвавши конкретні приклади «політизації самості» у Європі чи Україні, зокрема, і пов'язаних із цим політичних криз.

4. Авторка у четвертому розділі вказала на те, що політична ідентичність мігрантів (особливо трудових) є найбільш нестійкою, оскільки ця категорія населення яскраво демонструє динаміку політичного відчуження, підкреслюючи, що сучасний політичний процес протікає на фоні інтенсифікації міграційних процесів (с. 141-144). Ми вважаємо, що в оцінках міри політичного відчуження з позицій проблем трудової міграції варто було б розкрити детально український контекст проблеми, яка є гостроактуальною.

Висловлені зауваження не носять принципового характеру та не применшують значимості роботи, а лише пропонують можливі шляхи подальшого розвитку та вдосконалення досліджуваних проблем.

Загальний висновок

Проведений аналіз дає підстави зробити висновок про те, що дисертація Кірієнко Оксани Дмитрівни «Принципи трансформації політичної ідентичності індивіда в умовах глобалізації» подана на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук, цілком відповідає паспорту спеціальності 23.00.01 - теорія та історія політичної науки, є цікавим та актуальним дослідженням, що логічно та аргументовано представляє інноваційний підхід авторки до розв'язання теоретичних проблем політики.

Дисертація Кірієнко Оксани Дмитрівни «Принципи трансформації політичної ідентичності індивіда в умовах глобалізації» носить оригінальний, самостійний та завершений характер і відповідає всім вимогам державного стандарту до кандидатських дисертацій, зокрема, п.13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 423 від 7 березня 2007 року (зі змінами), а його авторка, Оксана Дмитрівна Кірієнко, заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.01 - теорія та історія політичної науки.

Кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політології

ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»

Доцяк І.І

